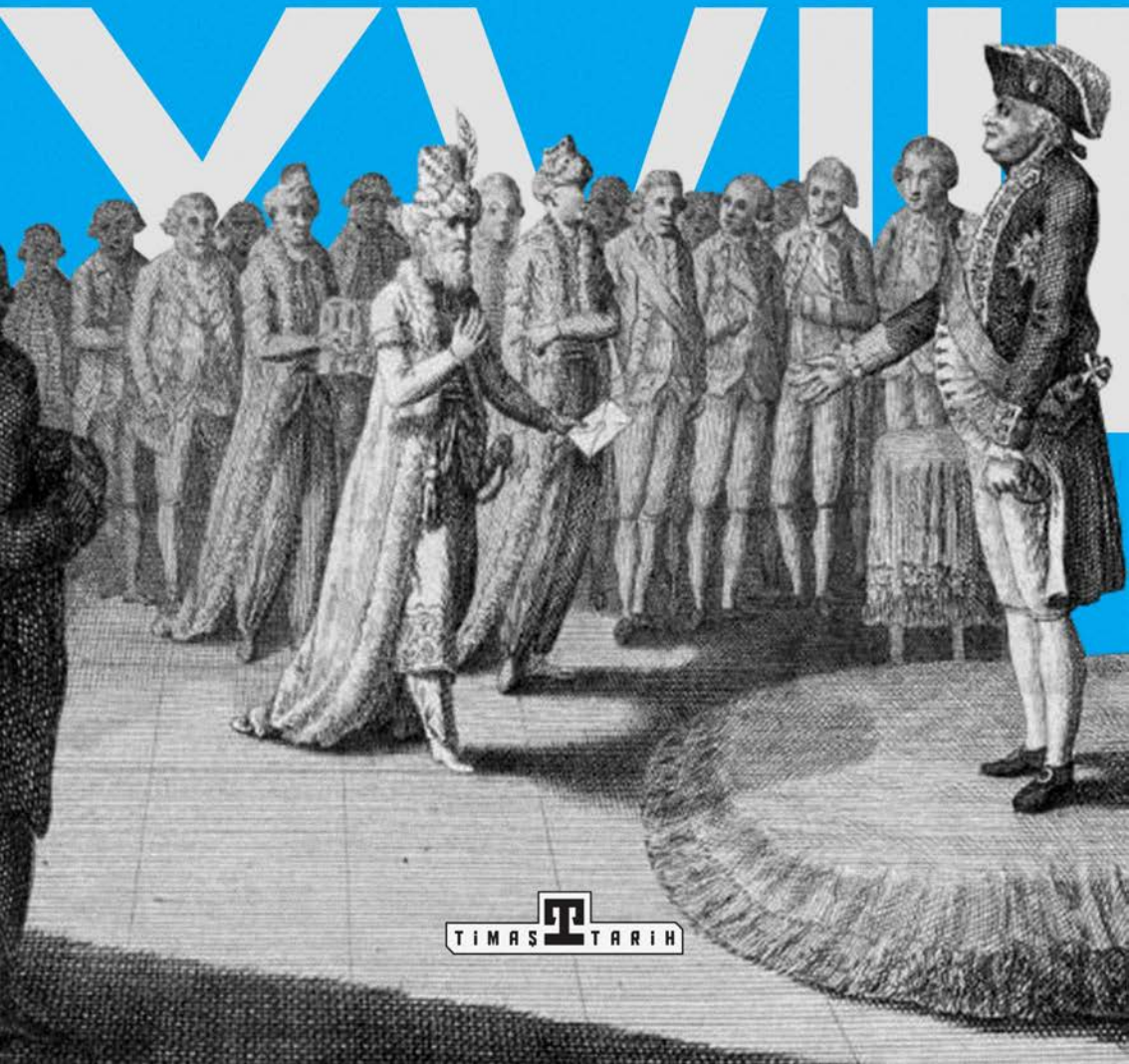
XVIII. YÜZYILDA OSMANLI-PRUSYA MÜNASEBETLERİ

KEMAL BEYDİLLİ

TİMAŞ TARİH

GİRİŞ

İKİ DEVLET ARASINDAKİ İLK TEMASLAR VE MÜNASEBETLERİN BAŞLANGICI

A- Brandenburg'un Türk Savaşlarına Katkıları

Berlin merkezli Brandenburg Kurfürstlüğü mensup olduğu siyasi yapı olan Alman İmparatorluğu (Alman Ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu / Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation) içinde yer almaktadır.[1] Alman İmparatorluğu, İstanbul'un fethinden hemen sonra istikbalde oluşacak Türk tehdidine karşı önlemler alınması aşamasına erkenden geçti. İmparator (Kaiser) seçiminde (küren = seçmek, lat. elector) oy sahibi olan yedi Hükümdar Prens (= Fürst, dolayısıyla Kürfürst) arasında yer alan Brandenburg Kurfürstü, "Demir" (der Eiserne) lakaplı II. Friedrich (ö. 1471), Frankfurt'ta 1454'te karar altına alınan askerî organizasyon plânı doğrultusunda 200 süvari ve 300 piyade ile Türk saldırılarına mukabele edecek kuvvetlere katkıda bulunacaktı. Kanuni'nin 1529 Viyana ve 1532 Alman seferlerinde çok daha büyük sayılardaki Brandenburg kuvvetleri Türklere karşı verilen mücadelede önemli hizmetler ifa ettiler.[2] Kanuni'nin "Alman / Alaman Seferi" olarak bilinen ileri harekâtında kendini gösteren ve daha sonraları 1535-1571 tarihleri arasında Brandenburg Kurfürstü olan II. Joachim, "Hektor" lakabını almıştı. On sene kadar sonra II. Joachim kumandasındaki Brandenburg ve İmparatorluk kuvvetleri Macaristan üzerine yürümüşler ve Osmanlı kaynaklarında da akis bırakmışlardır.[3]

---

[1] Brandenburg'un Türk savaşlarına katkılarını sergileyen vermekte olduğumuz bu bilgiler Klaus Schwarz'ın aşağıda zikredilen bu konudaki makalelerinden hareketle takdim edilmektedir.

[2] Kanuni'nin bu seferleri için yeni bir müstesna kaynak olarak bk. Feridun M. Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, TTK Yayınları, Ankara 2022, s. 164 vd.

[3] Bk. Klaus Schwarz, "Joachim II. Hektor, Kurfürst von Brandenburg (1535-1571) als Gegner Süleymans des prächtigen", *Museums Jurnal*, nr. 5, (Berlin) Juli 1988, s. 30-31.

Daha sonraki tarihlerde süregelen mücadelelerde de çok sayılarda Brandenburg askerlerinin Türkler karşısında yer aldıkları görülmektedir. 1593-1606 tarihleri arasında devam eden "Uzun Türk Savaşları" esnasında, dolayısıyla Haçova Savaşı'nda (1596) Brandenburg askerleri hazır bulundular. Savaşların yol açtığı karşı karşıya gelme hâli, zaman içinde bazen dostane temas ve münasebetlerle değişkenlik arz eder. Özellikle Kırım Hanlığının kuzeydeki ülkelerle olan ilişkisi böyle örneklere vesile olur ve doğrudan temaslar Kırım Hanı tarafından yürütülür.[4] Mayıs 1656'da bir Kırım elçilik heyetinin Brandenburg Kurfürstü (1640-1688) Friedrich Wilhelm tarafından Königsberg'te (Doğu Prusya) ağırlanması, o sıralarda birinci "Kuzey Savaşı"nın (1654-1660) başlamış olması sebebiyle akis bırakır. Bu savaş esnasında İsveç'in Lehistan'ı tehdit etmekte olması Kırım Tatarlarını harekete geçirir ve Brandenburg Kurfürst'ünün Lehistan yanında savaşa katılması istenir. Böyle bir müdahaleye karşılık Tatarlar, İsveç işgalindeki Vorpommern ve Stettin gibi yerlerin Brandenburg/Prusya tarafından ele geçirilmesine yardım etmeyi vadetmekteydiler. Ancak Kurfürst İsveç ile ittifak içinde olmayı tercih etmiş ve Brandenburg ve İsveç kuvvetleri Varşova yakınlarındaki muharebede Leh ve Tatarlara karşı savaşmışlardır (Temmuz 1656). Ertesi kış Tatar kuvvetleri Doğu Prusya'yı talan etmiş ve ahalisini esarete sevk etmiştir. 1657 sonbaharında Kurfürst cephe değiştirerek Lehistan ve Danimarka ile İsveç aleyhine bir ittifaka katılmıştır. 1659'da bir Kırım elçilik heyeti Kurfürst'ü ziyaret etmiş, Danimarka Kralı'na takdim edildiği gibi, kendisine de "Türkçe" bir mektup teslim edilmiştir.

Avrupa'nın kuzey bölgesindeki devletler arası ilişkilerdeki bu temaslar, Orta Avrupa'daki savaş hâli sebebiyle kesintiye uğramaktaydı. 1663 senesi baharında Sadrıazam Fazıl Ahmed Paşa'nın I. Leopold'a karşı giriştiği sefer Viyana'ya 150 km kadar uzak olan Uyvar (Neuhäusel) Kalesi'nin fethiyle sonuçlanmış, emrindeki Tatar ve Kazak askerlerinin Moravya ve Şilezya'yı talanları, Almanya içlerine kadar uzanan havadis broşürleriyle Türk ve Tatar dehşetinin izlerini günümüze taşımıştır. Bu tehdidi bertaraf etmek üzere oluşturulan imparatorluk birlikleri içinde Brandenburg kuvvetleri de yer aldılar (Eylül 1663). Ertesi senenin baharında Brandenburg kuvvetlerinin ileri harekâtı Temmuz ve Ağustos aylarında Uyvar'ı muhasara edecek boyutlara

[4] Bk. Klaus Schwarz, "Brandenburg-Prusya'nın Türk ve Tatarla İlk İlişkileri Üzerine", Çev. Erol Özbek, *Tarih ve Toplum,* 55, (İstanbul) Temmuz 1988, s. 23-31.

vardı. Savaşın önemli durağı olan St. Gotthard Muharebesi'nde Brandenburg kuvvetlerine General Otto Christoph kumanda etmekteydi. General Otto, Kurfürst'ün isteği üzerine Türklerin savaş sevki ve tekniği üzerine bir de layiha kaleme almıştır. Yine Kurfürst'ün 6 Nisan 1664 tarihli emriyle her ayın ilk çarşambasında olmak üzere, Brandenburg topraklarında, Hristiyan kuvvetlerinin Türklere karşı muzaffer olmaları için dualar edilecek ve bu günlerde oruç tutulacak, tövbe ve istiğfarda bulunulacak, yiyip-içme ve eğlenceden uzak durulacak, ayrıca Türklerle mücadelede kullanılmak üzere "Türk vergisi" (Türkensteuer) ihdas edilecekti. Vasvar Antlaşması (10 Ağustos 1664) akabinde Brandenburg birlikleri geri dönerler.

1670 tarihinde tekrar bir Kırım heyeti Kurfürst Friedrich Wilhelm tarafından Berlin'de kabul edilir (19 Haziran). Elçinin Türkçe olarak irad ettiği nutku, Kurfürst'ün danışmanlarından aslen Erdelli bir Yahudi olan ve Georg Rakoçi'nin (ö. 1648) isteği üzerine Türkçe öğrenen ve yedi sene Erdel kapıkethüdası olarak Türkler arasında yaşayan Jacab Navy de Harsany (ö. 1677) tarafından tercüme edilir. Tatar elçisi Brandenburg ile yakınlaşmanın mümkünatını tahkik etmek üzere izam edilmiş bulunuyordu. 1671'de başka bir Tatar elçisi zuhur eder. Bu girişimlere rağmen 1672-1675 arası Brandenburg askerleri Kont Friedrich von Dönhoff komutasında Türk ve Tatarlara karşı savaşan Lehistan kuvvetlerine yardım ederler. Zorlu mücadeleler nihayet Zuravno Barışı ile nihayetlenir (Kasım 1676). Lehlilerin haraç vermeleri iptal edilir ve Podolya toprakları Türklere bırakılır. Bir sene kadar sonra bir Tatar heyeti o sıralarda İsveç ile mücadele ve Stettin'i muhasara etmekte olan Kurfürst Friedrich Wilhelm'in yanına gelir (Aralık 1677). Ordugahta, getirilen Türkçe mektubu çevirecek kimse bulunmadığından, Berlin'e gönderilir ve burada pek çok diğer Şark dilleri, yanında Çinceye de aşina olan Andreas Müller (ö. 1694) tarafından tercüme edilir. 1679'da Kırım'dan başka bir Tatar heyeti Berlin'e gelir. Bunu 1681'deki başka bir elçilik heyeti takip eder.[5] O sene Lehistan ve Rusya arasında yapılan barış sebebiyle Brandenburg devlet adamlarının endişeye düşmeleri, Kurfürst Friedrich Wilhelm'in oğlu Ludwig'i, önde gelen Leh büyük soylu ailelerinden biri olan Radziwill hanedana mensub Louise Charlotte ile evlendirmesi ve böylece Lehistan tahtına aday olacak bir akrabalık tesisi, durumu daha da nazik bir hâle dönüştürmüştü. Kırım heyeti

[5] Ayrıca bk. Gerhard Höpp, *Muslime in der Mark: als Kriegsgefangene und Internierte in Wünsdorf und Zossen, 1914-1924*, Berlin 1997, s. 9-10.

değişen bu havadan istifade amacını taşımaktaydı. Ancak Kurfürst'ün meseleyi büyütmekten kaçınması Tatar beklentilerine olanak tanımaz. Buna rağmen Brandenburg'un özen gösterdiği Şark siyasetinde Tatar olgusu tamamen dışlanıp, göz ardı edilememekteydi. Değişkenlik arz eden Leh yönetimindeki istikrarsızlık ve çok başlılık hâli, bunun tevlid etmekte olduğu muhtemel tehlikeler ve özellikle Lehistan tacına dâhil olmakla beraber vasallik ilişkisi içinde Brandenburg'a bağlı olan Doğu Prusya topraklarının savunulması Tatarların el altında tutulmasını elzem kılmaktaydı.

1683 Seferi önemli bir dönüşüm arz eder. Kırım Hanı Murad Giray idaresindeki Tatar kuvvetlerinin Viyana muhasarası ve seferine iştirakleri, imparatorluk ve de özellikle Lehistan kuvvetleri içinde yer alan Brandenburg askerleriyle Tatarları, dolayısıyla Türkleri karşı karşıya getirmekteydi.[6] 1684 senesinde Kamaniçe ve Hotin muhasaralarına katılan Brandenburg kuvvetleri başarıyla savaşırlar. Viyana muhasarası Kurfürst'ün daha önceleri de yaptığı gibi Türklere karşı genel dua ve beddua tamimlerine vesile olur. Nisan 1686'da önemli bir Brandenburg askerî gücü (7000 piyade, 1200 süvari) General Hans Adam von Schöning idaresinde olarak Macaristan'a doğru yola çıkar. Haziran nihayetine doğru Buda'ya yaklaşırlar ve müşterek güçlerin muhasarası 2 Eylül'de başarıyla sona erer. Ganimet olarak alınan çeşitli bayraklar Berlin'e gönderilir. Kayser Leopold ile masrafların karşılanması hususunda mutabık kalındıktan sonra, 1691 baharında Türklerle savaşmak üzere mevcuda 6000 kişilik bir kuvvet ilave edilir. Zaferle biten Slankamen muharebesinde de (19 Ağustos 1691) Brandenburg askerlerinin önemli katkısı olur. Bu tarihe kadar savaşa katılan Brandenburg askerlerinin ancak üçte biri hayatta kalmıştır. 1693'teki başarısız Belgrad saldırısında da Kurfürst'ün askerleri yer almaktaydı.

1695'de tahta çıkan II. Mustafa'nın hemen ordunun başına geçerek bizzat sefere çıkması ve bunu 1696 ve 1697 senelerinde de tekrarlaması mücadeleye yeni bir boyut kattı. Lippa'nın (Lipavo) tekrar zabtı ve imparatorluk kuvvetlerine karşı kazanılan başarılar, ileri harekâtı sekteye

[6] Murad Giray'ın Lehistan Kralı kumandasında olarak yaklaşmakta olan müşterek ordunun ilerlemesini engelleyecek girişimlerden, kendisine bu anlamda verilen emre rağmen uzak durması ve ordunun geçip gitmesine, "Tatar kıymetini bilsinler" diyerek seyirci kalması, muhasaranın akıbetini belirleyecek önemde bir hıyanettir. Bazı tarihçiler Murad Giray'ın Jean Sobieski ile gizli bir mutabakat içinde olduğu kanaatindedir. Bu konuda bk. Herbert Jansky, "Osmanen Herrschaft in Südosteuropa von 1648 bis 1789", *Handbuch der europäischen Geschichte*, Band 4, Stutgart 1968, s. 775.

uğrattı. Brandenburg kıtalarının savaş alanındaki mevcudiyeti ise Osmanlı kroniklerinde akis bıraktı. Başarılı gelişmeler Prens Eugen idaresindeki Zenta galibiyeti (1697) ile sona erer, bu savaşta General Otto von Schlabberndorfs kumandasındaki Brandenburg askerleri kazanılan zaferin önemli faktörlerinden biri olarak takdim edilir ve böylece Karlofça'ya giden yol açılır. Brandenburg kuvvetleri 1697-98 içinde memleketlerine dönerler, Kaiser'in ödemeleri yerine getirememesi ise daha uzun zaman görüşme konusu olmaya devam edecektir. Müteakip senelerde de Kaiser ve Kurfürst arasındaki ittifak devam eder. 16 Kasım 1700'de yenilenen Gizli İttifak Antlaşması (Krontraktat / Taht Mukavelenamesi)[7] ise Kurfürst için çok önemli imkânlar açar ve kendisini "Prusya'da Kral" (König in Preussen) olarak ilan etmesi ve bu sıfatın, dış siyasetteki gelişmelerin tehditkâr boyutu karşısında kalan Kaiser tarafından tanınması gerçekleşir. Böylece Berlin merkezli Brandenburg Kurfürstü III. Friedrich, Doğu-Prusya'nın merkezi olan Königsberg'te I. Friedrich olarak -kendi eliyle- taç giymiş oluyordu (18 Ocak 1701). Artık Avusturya-Prusya rekabeti zaman içinde giderek güçlenerek kendini hissettirecektir. Yeni Prusya'da Kral'ın Macaristan'daki Habsburg aleyhtarı direnişçilerle irtibat içinde olması, Viyana'daki elçisi Christian Bartholdi'nin Franz II. Rakoçi'nin temsilcileriyle arabuluculuğa soyunması, İngiltere ve Hollanda'yı devreye sokarak ve de İspanya Veraset Savaşlarında yer alan Prusya kuvvetlerinin İmparatorluk ordusundan geri çekerek Avusturya'yı zor durumda bırakmaya yönelik planları, yeni kralın kaiser ile arasının açılmasına yol açmaktaydı. Macar-Prusya gizli haberleşmeleri esnasında Rakoçi'nin 1704 yazında Türklerin askerî yardım teklifi içinde oldukları bilgisini vermesi Avusturya'yı sıkıntılara sokacak gelişmelerin habercisi gibiydi. 1701'de İngiltere'nin Akdeniz ticaretini özellikle Fransa'ya karşı koruyabilmek için Prusya'dan Osmanlı topraklarına uzanacak bir ticaret yolu oluşturma ve bunun için Elbe-Spree-Oder-Tuna nehirlerinin kullanılması planları, devletler arasındaki gerilimin ne derecelerde ince hesaplara ve fantastik hayallere kaynak olduğunun en parlak örneklerindendir.

1716 senesinde Prens Eugen'in Petervaradin'deki zaferi ve Belgrad'ı ele geçirmesi, Türkleri müttefik arayışları içine düşürdü. Ocak 1718 tarihli olarak, başka bir ifadeyle 21 Temmuz 1718'de yapılacak Pasarofya Barışı arefelerinde Sadrıazam Nişancı Mehmed Paşa'nın müttefik arayışı içinde

[7] Klaus Schwarz, "Brandenburg-Prusya'nın Türk ve Tatarla İlk İlişkileri Üzerine", s. 27.

Rakoçi'nin desteklenmesi babında Lehistan Kralı'na ve de dostluk tesisi temennisi ağırlıklı olarak Prusya Kralı'na birer mektup göndermesi, Osmanlı-Prusya münasebetlerini de resmen başlatan bir gelişmenin ilk adımı oldu.

B- İlk Mektuplaşmalar ve Resmî Temaslar

Osmanlı-Prusya münasebetlerinin başlangıcı hakkında yapılan araştırmalar uzun zamanlar tam ve kesin bir tarihleme getirememiş bulunmaktaydı. II. Friedrich'ten evvel iki devlet arasındaki ilişkilerin başlangıcına dair en eski tarih 1718 senesi başları olarak gösterilmektedir.[8] Buna göre Pasarofça Barışı görüşmeleri esnasında Avrupa devletleri ile girişilen diplomatik yakınlaşma teşebbüsleri çerçevesinde, diğer devletlerin yanında ve Rakoci Frenç'in teşvikiyle Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm'e (1713-1740) de iki devlet arasında dostluk tesisini arzu eden bir mektup yollanmıştır.[9] Araştırmalarımız bu konuyu aydınlatmış bulunmaktadır: Polonya aracılığı ile gönderilmiş olduğunu belirlediğimiz bu mektup 14 Ocak 1718 tarihli olup, Hammer'in işaret ettiği üzere Sadrıazam Nişancı Mehmed Paşa'nın imzasını taşımakta ve Prusya Başvekili'ne hitap etmekteydi.[10] Pasarofça Barışı arefelerinde ve 21 Temmuz 1718'de akdedilen barış öncesinde girişilen bu diplomatik açılım,[11] siyaseten akılcı bir yaklaşımın izlerini taşır.

---

[8] Joseph Hammer von Purgstall, *Geschischte des osmanischen Reiches*, I-X, I. Bsk., Pesth 1827-35, VII, s. 246; II. Bsk., I-IV, Pesth 1835-36, IV, s. 172; (Fran. ed.), I-XVIII, Paris 1835-48, XIV, s. 12-13.

[9] Hammer, *GOR*, aynı yerler; W. Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, I-VII, Gotha, 1854-1863, V, s. 885; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, *IV-I*, Ankara 1978, s. 151. Bk. Kemal Beydilli, "İlk Prusya-Osmanlı Münasebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler", *MZB*, Sonderband I, München 1981, s. 226-228. Ayrıca genişletilmiş ve ilgili belgelerle ikmal edilmiş yeni bir metin olarak özellikle bk. Kemal Beydilli, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2023, s. 362-390.

[10] Aynı yerler. Hammer, *GOR*, (Fransızca çeviri basım) XIV, 14, dipnotu 1'de Almanca nüshadan farklı olarak bu mektuptan küçük bir iktibas yapmaktadır: *"Le roi François Rachocy, venu de France auprés de nous, nous ayant témoigné votra amitié pour nous, nous avons juge a propos de la demander par la présente"*. Lettre écrite par le Grand-Vizir Mahomet au Ministre de Pruse. Janvier 1718. Yazılan mektubun Fransa aracılığıyla gönderildiğine dair Hammer'daki bilgi tashihe muhtaçtır. Bu mektupta başvekilin adı verilmemekte olup, künyesi şöyledir: Feldmareşal ve üst derecelerde devlet mevkilerini işgal etmiş olan Friedrich Wilhelm von Grumbkov (1678-1739).

[11] Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, *IV-I*, 148-151. Her iki taraf için barışın kaçınılmazlığının gerekçelerine dair bk. Hüseyin Onur Ercan, "Pasarofça Antlaşması'nı Tarafları İçin

Hammer tarafından zikredilen bu mektuba dair bilgilerimiz nihayet Türkçe metnin ortaya çıkmasıyla yerine oturmuştur. Pasarofça ile bitecek savaş hâli devam ederken ve daha barış görüşmelerine başlanmadığı bir anda böyle bir mektubun hangi sebepten ötürü kaleme alınmış olduğu, muhtevasının incelenmesiyle açıklık kazanmıştır. Mektupta dile getirildiği üzere, o sıralarda Fransa'da bulunan Erdel Kralı Rakoçi Ferenç,[12] Devlet-i Aliyye'ye gelmek için izin istemiş ve verilen ruhsat akabinde dönmüş bulunmaktadır. Kendisiyle yapılan görüşmelerdeki beyanına göre, Avusturya ile Karlofça'da yapılan barışın sona ermesi sebebiyle iki devlet arasında patlayan hâlihazırdaki savaşın başından itibaren Prusya, Kayzer'e herhangi bir askerî yardımda bulunmaktan uzak durmuştur. Verilen bu bilgi üzerine Prusya'nın bu davranışı dostluk ve hayırhâhlık olarak kabul edilmiş ve böylece dostluk izharını içeren bir mektup (mektûb-ı mevedded üslûb) yazılmasına karar verilmiş ve bundan sonra da Avusturya'ya askerî yardımda bulunulmamasının beklendiği ve bunun dostluk nişanesi olarak görüldüğü ifade edilmiştir.[13]

Konuya açıklık getiren diğer bir belgede bu mektubun Telhisci Mustafa Ağa ile gönderildiği ve Leh Kralı[14] vasıtasıyla yerine ulaştırıldığı bildirilmektedir. Ancak Mustafa Ağa geri döndüğünde mektubun cevabını getirememiştir. Leh Kralı, "cevabı henüz gelmedi, geldiğinden gönderirim" demekteymiş. Daha sonra Lehistan'a sevk edilen Âlim Mehmed Ağa

Zorunlu Kılan Nedenler Üzerine Bir Değerlendirme", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2022, sayı: 57, s. 204-210. Yapılan Pasarofça barışı hakkında keza bk. Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması 1718. Diplomasi ve Barış*, TTK Yayınları, Ankara 2022.

[12] II. Ferenc Rakoczi, Fransız ve Osmanlı tarafından desteklenen ve Avusturya'ya karşı mücadele veren Macar milliyetperveri (1675-Tekirdağ 1735).

[13] "Fîmâbad dahi yine dostlukdan, Devlet-i Aliyye'ye hayırhâhlıkdan hâlî olmayub, bundan sonra yine Nemçe Çâsârı Prusya ve Brandeburk Kralı dostumuzdan istimdâd ve asker taleb eder ise redd ile cevâb ve Devlet-i Aliyye tarafına kemâl-i mertebe dostluk izhâr eylemeniz melhûzdur". Bk. Suyolcuzâde Mehmed Necib, *Esnâ-yı Musâlahada Tevârüd Eden Mekâtîb*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1953, s. 71. Bu önemli belgeyi kullanmam için gönderen Dr. Hüseyin Onur Ercan'a teşekkür ederim. Yollanan bu ilk mektubun görüntüsü ve metni için bk. Kemal Beydilli, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 375, EK-I.

[14] "Nalkıran" veya "Güçlü" elkabıyla maruf Saksonya Herseki I. Friedrich August (1760-1733). 1697-1706 ve 1709-1733 arası Lehistan Kralı olarak II. August. İlk krallık dönemi, rakibi Stanislaus Leszczynski (1677-1766) ile mücadele etmekle geçti.

vasıtasıyla mektubun cevabı tahkik edilmiş, ancak Leh Kralı'nın olumsuz yaklaşımı sebebiyle bir netice alınamamıştır. Kral böyle bir ilişkiye pek sıcak bakmamakta ve cevabî mektubun peşine düşmeye niyetli görünmemektedir. Bunun üzerine Mehmed Ağa Varşova'ya iki saat uzaklıkta ikamet etmekte olan Rakoçioğlu'nun hanımıyla temasa geçer. Rakoçi'nin hanımı gizliden bir adam irsaliyle başvekilin cevaben yazdığı mektubu alıp getirir ve Mehmed Ağa'ya teslim eder. Böylece Leh Kralı'nın haberi olmaksızın elde edilen cevabî mektup tercüme edilip aslıyla birlikte rikab-ı hümâyûna takdim edilir.[15] Prusya başvekili tarafından yazılan cevabî mektubun aslı ve tercümesini ise şu anda maalesef sunamamaktayız.

Bu ilk temaslar iki devlet arasındaki ilişkilerin başlamasına vesile olmuştur. Prusya Kralı'nın 7 Eylül 1720 tarihinde kaleme aldığı, Padişah'a ve Sadrıazam'a yönelik mektuplarında[16] açığa çıkacak olan münasebetlerdeki gelişme de bunu doğrular mahiyettedir. I. Friedrich Wilhelm bu mektupları "Ahır Kethüdası" ("Stallmeister") Johannes Jurgowsky ile İstanbul'a yollamıştır. Mektupların 1721 senesi Mart ayı içinde tercüme edildiğine dair vesika üzerindeki kayıtlar, gelişinin zaman almış olduğunu açığa çıkartmaktadır. Kralın kendisine verdiği mektuplardan yollanış sebebi "at satın alma" olarak gösterilmektedir.[17] İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi Abraham Stanyan vasıtasıyla takdim edilen[18] bu mektuplardan Prusya Kralı'nın, Osmanlı Devleti'ne karşı dostluk hisleri beslediği ve buna riayeten yollanan adamına yardımcı olunmasını dilediğini anlamaktayız. Bazı tarihçiler, kralın mektubunda yer alan "...bu hayr-hâhları sâ'ir dostlarınızın zümresine ilhâk ve

[15] Bu önemli belge için keza bk. Beydilli, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 377, EK-II.

[16] BOA, ND. VI, 495-496: *Prusya Kralı'ndan gelen mektupların tercümeleri*. Tercüme tarihi: 18 CA. 1133 / 17 Mart 1721. [Kral'dan gelen bu mektupların sureti ve tercüme tarihi için ayrıca yeni arşiv kaydı olarak bk. BOA, A { DVNSNMH. d, 494-496]. Ayrıca bk. Ahmed Refik, *Osmanlılar ve Büyük Frederik,* İstanbul 1333, s. 9-12.

[17] "... Cenâb-ı hümayûnlarının memâlik-i vüsʿalarında hâsıl olan atlar hüner ve hüsn-i bahadırlıkta meşhûr-i âlem ve cümleye müreccah olduklarından nâşî kendü ahûr-i evvelimize bu makūle bahadır ve nâm-dâr atlar tedarükiyle ferr ü ziynet ve fahr-ı şöhret vermeğe arzu ve heves eylediğimizden nâşî ahûrlarımız kethüdalarından Johannes Jurgowsky nâm kimesneyi kendimize mahsûs birkaç re's atların iştirâsı için ol tarafa firistâde kıldığımız ecelden...". BOA. ND. VI, 495-496: Padişah'a Prusya Kralı'ndan gelen mektup tercümesi. BOA. ND. VI, 496: keza, Prusya Kralı'ndan Sadrıazam'a gelen mektup tercümesi. Tercüme tarihi: 18 CA. 1133 / 17 Mart 1721.

[18] BOA. ND. VI, 501.

zam buyurulması"[19] rica eder cümlesinden ve Padişah'ın cevabî mektubundaki "...ve hânedân-ı Devlet-i Aliyyemiz dostluğuna izhâr-ı meyl ü rağbet ve arz-ı hulûs ü meveddet ile sâ'ir dostlarımız zümresine idhâl olunmanız matlûb ve mergubumuz olduğu"[20] kayıtlarından, Prusya Kralı'nın "at satın alma" bahanesi ile Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme (Kapitulasyon) yapmak istediğini istidlâl etmektedirler.[21] Bu görüşün istinâd noktası, Osmanlı diplomasi lisanında "dost" tabirinin ancak Osmanlı Devleti ile bir ahidnâme yapmış olan veya böyle bir ahidnâme yapmak için girişimde bulunan devletler için kullanılmış olduğudur.[22] Zannımızca bu genel kaideyi burada tatbik etmek mümkün olamayacağı gibi, "dost" lâfzını sadece bu anlamda yorumlamak da hatalıdır. Zaten meselenin karşılıklı bir dostluk izhârından fazla bir yoruma müsait olamayacağı da yine aynı mektuplarda görülmektedir. Padişah'ın cevabî mektubunda yer alan şu satırlar bunu teyid etmektedir: "...İşbu Nâme-i Hümayûn... irsâl olundu. Lede'l-vusûl mâ-beynde müceddeden temhîd ve binâ' olunan bu dostluk ve muvâneset tarafımızdan hıfz ü hırâset ve şerâ'itine ri'âyet ve hürmet olundukça, Devlet-i aliyyem cânibinden dahi himâyet ve siyânet olunacağı...".[23] Görüldüğü gibi bu mektuplardan iki hükümdarın karşılıklı dostluk teminatından başka bir anlam çıkartmaya -ilişkilerin henüz daha başlangıç aşamasında olmasından da hareketle- pek imkân yoktur. Hatta, gerçek olan bu at satın alma meselesinde Prusya Kralı'na, her ne kadar kendisine bir "esb-i cevât" hediye alarak takdim edilmişse de,[24] o kadar iyi

---

[19] BOA. ND. VI, 496.

[20] BOA. ND. VI, 499-500. Tarihi: Evâil-i Şaban 1133/28 Mayıs-6 Haziran 1721. Bu önemli belge için bk. Beydilli, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 380, EK-III.

[21] Helmuth Scheel, "Die Schreiben der türkischen Sultane an die preussischen Könige in der Zeit von 1721 bis 1774 und die ersten preussischen Kapitulationen vom Jahre 1761", *MSOS*, XXXIII, Berlin 1930, s. 6.

[22] Scheel, aynı makale, s. 6.

[23] BOA. ND. VI, 500; "Taraf-ı Hümâyûndan Prusya Kralı'na Nâme-i Hümâyûn Sûreti"; Ayrıca bk. AE.SAMD III. 123-12089. Tarihi: Evâ'il-i Şa'bân 1133 / 28 Mayıs-6 Haziran 1721. Belge görüntüsü için bk. Beydilli, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler,* s. 380, EK-III; Ahmed Refik, *aynı eser*, s. 12-15; Helmuth Scheel, aynı makale, s. 27-28; BOA. ND. 501: Sadrıazam tarafından Prusya Kralı'na yollanan cevâbî mektub sûreti. (Tarihi: 2 Şaban 1133 / 29 Mayıs 1721) Ayrıca bk. A. Refik, *aynı eser*, s. 12-15; Scheel, *aynı makale*, s. 58-59. [Padişah ve Sadrıazam tarafından yollanan mektuplar için yeni arşiv kayıtları olarak bk. BOA, A { DVNSNMH. d, s. 498-499, 500].

[24] BOA. ND. VI, 501; Keza, Ahmet Refik, *aynı eser*, s. 3.

davranılmadığıdır. Arada mutavassıt olan İngiliz elçisi Stanyan'ın Berlin ile olan yazışmalarından anlaşıldığına göre, hazırlanan atlar en iyi kaliteden olanlar arasından seçilmemiş olduklarından, bunların kabulünü reddetmişti. Stanyan'ın yaptığı itirazlardan sonra, kendisine daha üstün evsafta atlar temin edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.[25]

Prusya'nın -daha sonraları da tekrarlanacak olmasından hareketle- bu "at satın alma" işini Osmanlı Devleti ile doğrudan irtibata geçmenin bir bahanesi olarak kullandığı anlaşılıyor. Nitekim II. Friedrich devrinde de bu böyle olmuştur.[26] Bu konuda İngiliz Elçisi Stanyan'ın tavassutu ise, aşağıda vereceğimiz açıklamalar doğrultusunda bu görüşü kuvvetlendirici mahiyettedir. Netice olarak Osmanlı Devleti ile girişilecek irtibattan ve de yakınlaşmadan sonra, nihayet bir ticari antlaşma yapabilmenin yollarının aranması hedefinin gözden uzak tutulmadığını dikkate almak zorundayız. Zira Prusya'nın daha I. Friedrich (1688-1713) zamanında Osmanlı Devleti ile doğrudan ticari ilişkiler kurmayı plânladığı bilinmektedir. Hatta Prusya'nın Viyana'daki elçisi Bartholdi bu konuda teferruatlı tekliflerini hâvi bir raporunun 23 Nisan 1701'de Berlin'e sunmuş bulunuyordu.[27] Aslında Osmanlı Devleti ile doğrudan ticari ilişkilere girişme fikri İngiltere tarafından oluşturulmuştu. İngiltere, Fransa ile girişeceği bir savaşta, "Doğu Ticareti" için deniz yolu ile yaptığı mal sevkiyatını inkıtaya uğratabilecek durumların doğabileceği endişesi içindeydi. Bu durumda İngiliz mallarının Doğu'ya kara yolu ile sevk edilmesi gerekecekti ve İngiltere bunun imkânlarını araştırmaktaydı.[28] İstanbul'daki İngiliz elçisi Sutton bu sebepten meseleye çözüm getireceğini sandığı bir plân geliştirmişti. Buna göre İngiliz malları,

[25] Scheel, *aynı makale*, s. 6, n. 1. İngiliz elçisinin yazışmaları.

[26] Alfons Dopsch, "Zur Orientpolitik Friedrich des Grossen vor Beginn und beim Ausbruch des siebenjährigen Krieges", *BVADH*, Wien 1890, s. 15; R. Porsch, *Die Beziehungen Friedrichs des Grossen zur Türkei bis zum Beginn und während des siebenjährigen Krieges.* Marburg 1897, s. 25; C. A. Bratter, *Preussisch-türkische Bündnispolitik Friedrich des Grossen,* Weimar 1915, s. 45.

[27] Scheel, aynı makale, s. 6.

[28] Nitekim 1702-1713 seneleri arasında devam etmiş bulunan İngiliz-Fransız mücadelesinin Şark ticaret sahalarına yaptığı olumsuz etkiler ve hatta bu iki hasım devlet gemilerinin Osmanlı karasuları içinde ve Osmanlı limanları önünde dahi savaşmaktan çekinmedikleri ve Akdeniz'deki İngiliz ticaretinin karşılaştığı zorluklar bilinmektedir. Bk. Mübahat Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda İngiliz ve Fransız Korsanlık Hareketlerinin Akdeniz Ticareti Üzerinde Etkileri", *BTT*, XII (İstanbul 1968) 57-71; keza, *Osmanlı-İngiliz İktisadî Münasebetleri, I (1580-1838)*, Ankara 1974, s. 56 vd.

İngiltere'den Hamburg Limanı'na çıkartıldıktan sonra, Elbe-Spree-Oder-Tuna nehirleri bağlantıları ile Karadeniz'e ulaştırılacaktı. Bu plân I. Friedrich tarafından hemen tasdik edilmiş ve bu konuda uzun görüşmeler yapılmıştır. Hatta Oder ve Morowa nehrinin bir kolu olan Tabitsche suyu arasındaki 2,5 millik kara yolundan sarf-ı nazar edilmesi için burada bir kanal açılması dahi düşünülmüş bulunuyordu.[29] Görüşmelerden bir netice çıkmamış olmakla beraber uzun zamanlar gündemde kalmaya devam etmiştir. Prusya'nın bu ilgisinin 1721'lerde de devam ettiği anlaşılmaktadır.[30] Ayrıca İsveç ve Prusya arazisi üzerinden doğrudan gelişecek ticari bir bağlantıya karşı alâka duymakta ve bu yönde Prusya'yı teşvik etmekteydi.[31] Fakat bununla beraber, Osmanlı Devleti'nin de Prusya'ya karşı tamamen ilgisiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Bonneval, İsveç ile geliştirilen dostluğa Prusya'nın da dâhil edilmesi için yoğun bir faaliyet göstermekteydi.[32] İki devlet arasındaki irtibatı sağlamak amacı ile Sadrıazam Hekimoğlu Ali Paşa, 1737'de Kral I. Friedrich Wilhelm'e bir mektup yollamış ve kendisinden, Türklere karşı girişilecek herhangi bir mücadelede Prusya kuvvetlerinin imparatorluk ordularında yer almamasının temini ve imparatorluk camiasındaki diğer hükümdarların da aynı tutuma sevk edilmesi için etkili olmasını rica etmişti. Bu mektubun yerine ulaştırılmasını İstanbul'daki İsveç temsilcileri Höpkin ve Karlson üstlenmiş, ancak herhangi bir cevap gelmemesi üzerine, mektubun yerine ulaşıp ulaşmadığı hususunun Berlin'e sorulması Bâbıâli tarafından Boğdan Voyvodası Gregor Ghika'ya havale edilmiştir. Ghika, bu amaçla mutemedlerinden Georg Hauer'i bir itimadnâme ve sözlü talimatla donatılmış olarak Danzig'deki Prusya temsilcisi ile irtibat kurmak üzere yola çıkartmıştır. Hauer, Prusya temsilcisi ile irtibata geçmiş olmakla beraber, Ruslar tarafından

[29] Scheel, aynı makale, s. 6.

[30] Scheel, aynı makale, s. 8. Bu sıralarda Prusya'nın bir Doğu Ticaret Kumpanyası kurmak istediği bilinmektedir. Bununla beraber böyle bir kumpanya ancak 1765 senesinde, yani 1761 Osmanlı-Prusya Ticaret Antlaşması'ndan sonra mümkün olabilmiştir.

[31] Scheel, aynı makale, s. 7. İsveç'in bu ilgisi Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması (Ocak 1737) ve sonradan gerçekleşecek ittifâk antlaşması sebebiyle daha da artmış bulunmaktaydı. (BOA. ND. VII, 584). Bu ittifâk antlaşması 22 Aralık 1739'da İsveç Kralı ve 18 Şubat 1740'da (BOA. ND. VII, 586) Padişah tarafından tasdik edilmiştir.

[32] H. Benedikt, *Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, 1675-1747,* Gratz-Köln 1959, s. 170. Keza, aynı müellif, "Die europäische Politik der Pforte vor Beginn und während des österreichischen Erbfolgekrieges", *MÖS*, Band I, Heft 1 (Wien 1948), s. 162.

para gücü ile elde edilmiş olduğundan, vazifesinden umulan netice elde edilememiştir.[33]

1739 senesi başlarında yollanan (Teğmen Johann de) Sattler'in de Prusya Kralı tarafından Osmanlı Devleti ile gizli irtibat kurma amacı ile gönderilmiş olduğu kesinlik kazanmaktadır. Sattler'in Polonya üzerinde (Kiev Voyvodalığı tarikiyle) Hotin'e gelişine dair kroniklerde görülen en önemli kayıt *Suphi Tarihi*'nde yer almaktadır.[34] Buna göre Sattler, yanında iki hizmetkârı ve bir tercüman olduğu hâlde Hotin'e gelmiş, Hotin Muhafızı İlyas Paşa kendisini Bender Seraskeri [Veli Paşa] tarafına yollamıştır. Ne için geldiği ve ne gibi bir mektup getirdiği kendisinden soruldukta, Kırım Hanı'na [Mengli Giray] bir mektubu olduğu, bu mektupta "Devlet-i Aliyye ile dostluk da'iyesi ve akçalarıyla bir mikdâr at ve esir[35] mübâya'asına müsâ'ade emniyesinde" olduğu anlaşılmıştır.[36] Prusya hükümdarları eskiden beri Alman İmparatoru'na yardım ederken son iki senedir bu dayanışmanın gösterilmediği ve "Devlet-i Aliyye ile sâ'ir dost olan devletler misüllü akd-ı musâfât ve memâlik-i mahrûseye tüccârı gelüp gitmek üzre te'kîd-i mevalât ve kağıt irsâli[37] niyazında olduğu" meydana çıkmıştır.[38] Vidin Seraskeri durumu İstanbul'a bildirmiş, Han'a gelen mektup da Bucak Seraskeri

[33] Benedikt, Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, s. 170.

[34] *Suphi Tarihi*, İstanbul 1198/1783, II, s. 149-150; Basılmış metin, Suphi Mehmed, *Târîh*, (Sâmî ve Şâkir tarihleriyle birlikte), Yay. Haz. Mesut Aydıner, İstanbul 2007, s. 533-534. Buradan naklen Hammer, *GOR*, IV, 356.

[35] Sattler'in tedarik etmek istediği *Potsdam Hassa Muhafız Alayı* için (*Potsdamer Garde*) gerekli askerlerdir. Hammer'daki kayda nazaran Sattler Berlin'e döndüğünde beraberinde ancak boylu poslu iki kişi getirebilmişti. (*GOR*, II. Bsk. IV, 356; I. Bsk., VII, s. 525) Zinkeisen ise bunların normal boyda olduklarını yazmaktadır. (Zinkeisen, *GOR*, V, 886). *Potsdamer Garde* özellikle I. Friedrich (1688-1713) tarafından özen gösterilmiş ve efradının iri yarı, boylu poslu askerlerden (Die Langen Kerls) teşkil edilmesine çalışılmıştır. Bunlar, özellikle II. Friedrich zamanında (1740-1786) yapılan harplerde büyük kahramanlıklar gösterdiklerinden geniş bir üne kavuşmuşlardır. II. Friedrich ordusundaki "Bosnalılar" (Preussische Bosniaken) için bk. A. Grabe, "Die preussischen Bosniaken", *SAP*, 45, s. 102-119. Ayrıca bk. Franz Genthe, G*eschichte der preußischen Bosniaken*, Wien 1901.

[36] *Suphi Tarihi*, *II,* 149-150. Matbu metin, s. 533-534.

[37] Sattler'in Kral'a yollamak istediği mektuplar. Bu konuya açıklama getiren vesika için bk. BOA. CH. Nr. 7184. Bunun metni için bk. "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler,* s. 384, EK-V.

[38] *Suphi Tarihi*, II, 149-151. Matbu metin, s. 533-534. Suphi'deki bu kayda mesned teşkil eden vesika için keza bk. BOA. CH. Nr. 7184.

İslâm Giray vasıtasıyla Kırım'a yollanmıştır. Sattler'e tayinât ve konak tahsis edildiği gibi muhafazası için bir de "orta" vazifelendirilmiştir. İstanbul'dan gelen cevap, Sattler'in ağırlanması ve işin iç yüzünün Han'dan gelecek mektuptan anlaşılacağı şeklinde idi.[39]

Sattler hakkındaki bilgiler görüldüğü gibi yalnızca sunduğumuz vesika ve *Suphi Tarihi*'ndeki kayıtlara ve Suphi'deki bu kayıtları nakleden Hammer'a istinad etmektedir. Bununla beraber gönderilen bu şahsın ismi yalnız Hammer tarafından zikredilmiş bulunmaktadır.[40] Scheel, *Prusya Gizli Devlet Arşivi*'nde[41] yaptığı incelemelerde, yollanan bu şahsın ismi hakkında herhangi bir iz ve kayda rastlanmamış olduğunu beyanla, bunun ismine dair Hammer'da görülen ve diğer araştırıcılar tarafından da tekrarlanan kaydı tereddüt ile karşılamakta ve böyle bir şahsın gönderilmiş olabileceğinden şüphe duyulmaktadır.[42] Bulduğumuz bir vesika ise bu durumu kesinlikle aydınlatacak karakterdedir: Sattler, Vidin'e varıp Bender'e yollandığında, görüldüğü gibi orada ikâmete mecbur edilmiş, kendisine ve hizmetkârlarına yevmiye tahsis edilmişti. Bender Defterdârı Mustafa Efendi tarafından verildiğini tespit ettiğimiz bu yevmiyelere karşılık, kendisinden her ay için birer "temessük" alınmış bulunmaktadır. Bu temessüklerin altını mühürleyip imzalayan ve kendisini "Bende-i Elçi-i Prus" olarak tanıtan bu şahsın tam adının Prusya Kraliyet Teğmeni Johann de Sattler (Johann de Sattler Königlich Preussischer Lieutnant) olduğu açıkça görülmektedir.[43] Böylece Prusya

[39] *Suphi Tarihi*, II, 149-150. İstanbul'dan gelen, Sadrıazam Hacı İvaz Mehmed Paşa'nın (Sadareti: 22 Mart 1739-23 Haziran 1740) Bender Seraskeri Elhac Veli Paşa'ya yazdığı 15 RA. 1152 (22 Haziran 1739) tarihli bir mektup bu konuda *Suphi*'nin verdiği bilgiyi teyid etmekte ve olayı belgelemektedir. Prusya-Osmanlı münasebetlerinin karanlık devrindeki ilk vesikalar arasında yer alması sebebiyle, BOA. CH. Nr. 7184 belgeleri arasında bulduğumuz bu mektup aynen yayınlanmıştır. Bk. Kemal Beydilli, "İlk Prusya-Osmanlı Münasebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler", *MZB*, Sonderband I, München 1981, s. 226-228. Ayrıca bk. Beydilli, *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 384, EK-V.

[40] Hammer, *GOR*, I. Bsk., VII, 526; II. Bsk., IV, 356.

[41] *Preussische Geheim-Staatsarchiv.*

[42] Scheel, aynı makale, s. 7, n. 2.

[43] BOA. CH. Nr. 144/7163. Dört adet olan bu temessük belgeleri metin ve fotokopiler halinde yayınlanmıştır. Bk. Kemal Beydilli, "İlk Prusya-Osmanlı Münasebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler", s. 228-229. Keza, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 386, EK-VI.

elçisinin ismi ve varlığı hakkındaki tereddütler ortadan kalkmakta, hatta kendisinin Kasım 1739 sonuna kadar Bender de bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Sattler'in bu gizli misyonunun Avusturya tarafından da takip edildiği ve buna dair bilgi ve belgelerin Viyana arşivlerinde yapılan daha sonraki bir araştırmada gün ışığına çıkarılmış olduğu görülmektedir.[44]

Sattler'in gönderilişi ile Prusya'nın daha I. Friedrich Wilhelm zamanında (1713-1740) Osmanlı Devleti ile bir dostluk ve ticaret antlaşması yapmayı arzuladığı anlaşılmaktadır.[45] Prusya-Osmanlı münasebetlerindeki bu ilk temaslar 31 Mayıs 1740'da II. Friedrich'in tahta çıkışı sonrası da devam edecek ve giderek münasebetlerde resmiyet arz eden büyük gelişmeler hâline dönüşecektir. Özellikle Avusturya'ya karşı giriştiği mücadelede ve bu mücadele esnasında karşılaştığı büyük güçlükler yeni kralı Osmanlı Devleti'nden kendi plânları doğrultusunda istifade etmek fikrine yaklaştıracak ve Prusya'nın büyük devlet olma yolunda verdiği mücadelede Osmanlı Devleti önemli bir yer işgal edecektir. II. Friedrich ile beraber Prusya ve Osmanlı arasında yakınlaşma sağlanmasında İstanbul'daki İsveç elçisi Karlson, devleti Avusturya'ya karşı harekete geçirmeye çalışan ve Avusturya'ya karşı derin bir husumet besleyen Bonneval ve Bogdan Voyvodası Gregor Ghika'nın faal bir rol oynadıklarını görmekteyiz.[46] II. Friedrich tahta çıkışının ilk senelerinden itibaren bu amaçla Boğdan Voyvodası Ghika ile yazışmakta ve bu yazışmalarda Kiev Voyvodası (Palatini) Joseph Potocki'nin mutavassıt olarak yardımlarını görmekteydi.[47] II. Friedrich 8 Kasım 1740 tarihli bir mektup ile tahta çıkışını Ghika'ya bildirmiş ve Sattler'in iyi bir şekilde kabul edilmiş olmasından ötürü teşekkür etmiştir. Bununla beraber, kral bu mektubunda 1737'de babasına gönderilen ve cevapsız kalan mektuptan söz etmemekteydi. Ghika bu mektubu Bâbıâli'ye ileterek talimat istemiş ve bizzat kendisi de II. Friedrich'e uzun bir başsağlığı mektubu yollamıştır. Ghika bu mektupta ayrıca 1737'de yollanan mektubun akıbetini de sormuş ve iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişmesi için hizmete hazır olduğunu bildirmiştir. Öte yandan Bâbıâli de İngiliz elçisinin vasıtasıyla

44 Benedikt, "Die europäische Politik der Pforte vor Beginn und während des österreichischen Erbfolgekrieges", s. 162. Keza, Benedikt, *Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval*, s. 170.

45 Benedikt, "Die europäische Politik der Pforte vor Beginn und während des österreichischen Erbfolgekrieges", s. 162.

46 Benedikt, aynı makale, s. 161, 162, 165, 177. Keza, aynı müellif, Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, s. 170 vd.

47 Benedikt, aynı makale, s. 162-163; Hammer, *GOR*, I. Bsk., VIII, 45; II. Bsk., IV, 397.

II. Friedrich'e bir mektup yollayarak başsağlığı dileğinde bulunmuştur.[48] II. Friedrich, Ocak 1741'de Graf Joseph Seewald adında bir mütemedini gizli mektuplaşma amacı ile Kiew'e yollamış, Ghika da aynı amaçla tercüman Marini Pazegna'yı Kiew'e göndermişti.[49] 24 Temmuz 1741 tarihiyle Ghika'ya yazdığı mektupta II. Friedrich, başsağlığı için teşekkür etmiş ve Sadrıazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın daha önce babasına yollamış olduğu, fakat cevapsız bırakılmış bulunan mektuba değinerek, kendisinin bu mektubu görmemiş olduğunu, fakat babasının bunu aldığına dair bir belgenin Karlson'un elinde bulunduğunu ifade etmiştir.[50] Mektup teâtisi işlerinde kullanılmak üzere Yaş'a gönderildiği ve orada faaliyet gösterdiği belirtilen bir başkası da Pressburglu Ghisen adında birisi olup,[51] kendisi Yaş'a vardıktan bir müddet sonra aniden ölmüş veya zehirlenerek öldürülmüştür.[52] Bunun ölümü ve Boğdan Voyvodası Ghika'nın 13 Eylül 1741'de vuku' bulan azli ile bu mektuplaşmaların bir netice vermeden kesilmiş olduğunu anlamaktayız. 1740-45 arasında Prusya Kralı adına faaliyet gösterenlerin arasında 1744 başlarından beri İstanbul'da bazı işler çevirmek isteyen ve adı kaynaklarda belirtilmeyen bir "Rum"dan da bahsolunmaktadır.[53] II. Friedrich'in Avusturya'yı iki cephe arasında sıkıştırmak istemesiyle ilgili olarak bu ajanın Reis Efendi'ye yazılı olarak yaptığı söylenen teklife göre, Prusya Kralı'nın Macaristan üzerine tıpkı Osmanlı Devleti gibi bazı hak ve talepleri bulunmaktaydı ve her iki devlet bu yüzden Maria Theresia'ya karşı müştereken hareket etmek zorundaydılar. Fakat bu teklif bazı taraftarân

48 Benedikt, aynı makale, s. 162 ve *aynı eser*, s. 172.

49 Marini bu gizli görüşmelere ait bilgileri para karşılığında Avusturya Elçisi Penkler'e satmaktaydı. Benedikt, aynı makale, s. 165 ve Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval, s. 173. Avusturya elçisiyle bu gibi gizli irtibatlar ve Bonneval yanında İbrahim Müteferrika'nın da dâhil olduğu şifreli haber kaynağı olma halleri için bk. Kemal Beydilli, *İki İbrahim: Müteferrika ve Halefi,* İstanbul 2019, s. 24 vd.

50 Hammer, *GOR*, I. Bsk., VIII, 45; II. Bsk., IV, 397; Benedikt, aynı makale, s. 162 vd.

51 Hammer, *aynı yer;* Benedikt, aynı makale, s. 166.

52 Hammer, *aynı yer*; Benedikt, aynı makale, s. 167. Avusturya elçisi Penkler'in Rus meslektaşından öğrendiğine göre, Ghisen Ruslar tarafından zehirlenmiş ve yanındaki yazışma ve belgelere el konulmuştur. Benedikt, *aynı yer*. Ayrıca Ghisen'in de gizli görüşmelere ait bilgileri Penkler'e satmakta olduğu anlaşılmaktadır. Benedikt, aynı makale, s. 166, 167 ve *aynı eser*, s. 174.

53 Benedikt, aynı makale, s. 169; A. Kienast, "König Friedrich II. von Preussen und die Ungarn", *MKKK*, IX, Wien 1895, s. 302-303.

bulmakla beraber politik nedenlerle kabul edilmemişti.[54] Hatta bu durum o zaman Venedik ve Avusturya'nın İstanbul'daki elçileri tarafından hükümetlerine bildirilmiş bulunmaktaydı.[55]

Bütün bunlar II. Friedrich'in Avusturya ile giriştiği mücadele esnasında Türkler ile iş birliği yapmak istediği şeklindeki söylentilerin çoğalmasına ve dolayısı ile Petersburg ve Viyana'da endişelerin artmasına yol açmaktaydı. II. Friedrich ise yoğunlaşan bu söylentiler ve Rusya'nın bu konudaki müracaatı üzerine gerginleşen ortalığı yatıştırmak için, bu söylentilerin "gülünç Arap masalları" olmaktan ileri gitmediğini ve Türklerle ne irtibatta bulunduğunu ne de yazıştığını ve ileride de böyle bir şeyi istemeyeceğini ifade ile söylentileri tekzip ve Rusya'yı teskin etmek zorunda kalmaktaydı.[56] Öte yandan, Prusya Devlet Arşivlerinde 1749 senesinden önce bu tip teşebbüsleri tevsik edebilecek herhangi bir vesika bulunmadığından[57] ve II. Friedrich *Yedi Sene Savaşları* adlı eserinde bu gibi faaliyetlerden hiç bahsetmediğinden,[58] Prusya tarihçileri 1740-45 arası faaliyet gösteren gerek bu ajanların gerekse Seewald'in varlığını kabule yanaşmamakta[59] ve 1749 senesine kadar II. Friedich'in Türklerle herhangi bir ilişkide bulunduğunu reddetmektedirler.[60] II. Friedrich'in II. Şilezya Savaşı'na (1744-45) diplomatik yönden ne kadar iyi bir şekilde hazırlanmış olduğu hakkındaki yargıları[61] göz önüne alırsak, kendisinin 1744 Mart'ında başlayan bu harbe diplomasi yönünden hazırlanışında Osmanlı Devleti'ni hesaba katmamış olabileceğini kabul etmek pek mümkün değildir. Nitekim 1745 başlarında Türklerin Macaristan'a saldırmalarının gerçekleştirilmesi hâlinde Prusya'nın

---

[54] Benedikt, aynı makale, s. 168 ve *aynı eser*, s. 176; Kienast, aynı makale, s. 303; Porsch, *aynı eser*, s. 7.

[55] Benedikt, aynı makale, s. 168; Porsch, *aynı eser*, s. 7.

[56] Kienast, aynı makale, s. 303; Benedikt, aynı makale, s. 180-181.

[57] M. Immich, *Geschichte des europäischen Staatenystems 1660-1789*. Darmstadt 1967, s. 325; Benedikt, aynı makale, s. 163; Porsch, *aynı eser*, s. 6.

[58] Dopsch, aynı makale, s. 35.

[59] Oysa Hammer (*GOR*, II. Bsk., IV, 397) ve zamanın Avusturya elçisi Penkler'in raporları (Benedikt, aynı makale, s. 163 ve *aynı eser*, s. 170 vd.) Seewald'ın varlığını teyid etmektedir. Öte yandan II. Friedrich'in Seewald'e yazdıkları bazı mektupları da bilinmektedir. Bununla beraber bunların sahte oldukları ileri sürülmüştür. Porsch, *aynı eser*, s. 7.

[60] Porsch, *aynı eser*, s. 6; W. Nottebohm, "Die preussisch-türkische Defensivallianz 1763/65. Ein Beitrag zu Friedrichs des Grossen orientalischer Politik", *FFWG*, Berlin 1881, s. 125-126.

[61] Kienast, aynı makale, s. 303.

bundan sağlayacağı faydaları tekrar ve tekrar düşündüğünü bilmekteyiz.[62] Başbakanlık Arşivi'nde bulup burada sunmak istediğimiz önemli bir vesika ise, hem II. Friedrich'in 1749'dan evvel Osmanlı Devleti ile -yukarıdaki görüşlerin aksine- bir ilişki kurmaya çalıştığını hem de 1741'de Kiew'e gelip Boğdan Voyvodası ile yazışmalarda bulunduğuna değindiğimiz Seewald'ın varlığındaki esrar perdesini aralayıp, II. Friedrich'in tahta çıkar çıkmaz Osmanlı Devleti ile irtibata geçmeği plânladığını tevsik eder mahiyettedir.

İsveç elçisi Karlson'un 16 Aralık 1745 tarihli bir takriri olan bu belgeden anlaşıldığına göre II. Friedrich Osmanlı Devleti ile "dostâne muhâbere ve mürâseleye müsâ'ade" olunmasını rica etmekte ve dört sene önce, yani 1741'de Kiew canibine mutemetlerinden birini yolladığını (yani Seewald) ve Boğdan Voyvodası Gregor Ghika vasıtasıyla bu dostane ilişki hususunda Devlet-i Aliyye'nin nabzını yokladığını, Ghika'nın böyle işlerde istidât ve sadakati bulunduğundan bu işe girişmiş olduğunu, ancak Ghika'nın azli ile yerine gelen voyvodanın[63] bu meselede yardımcı olmaması yüzünden muhaberenin kesilmiş olduğunu ifade etmekteydi. II. Friedrich Boğdan'ın Prusya'ya yakınlığına değinerek, orada "umûra âşinâ" ve "mu'temed" bir voyvodanın tayini ile bu gibi işlerin yürütüleceğini ve "tecdîd-i mürâselâta irâde-i seniyye buyurulur ise mukteza-yı vakt-i hâle göre" vakit geçirilmeden Boğdan taraflarından kendisine haber verilmesini rica etmekteydi.[64] Bu husus ise, Viyana arşivlerindeki belgelerle biraz daha aydınlanabilmektedir. Zira, Seewald'in Ghika ile yaptığı yazışmalardan anlaşıldığına göre, Prusya Kralı Osmanlı Devleti ile bir ittifâka gitmeği plânlamakta ve kendisi bu konuda sürdürülecek görüşmeleri üstlenmek üzere yollanmış bulunmaktaydı. Kral ayrıca Sirbistan ve Memleketeyn'den "Husar" alayları için paralı asker toplamak istemekteydi ve Bâbıâli'den bu işe izin vermesini ve yardımcı olmasını rica etmekteydi. Ghika, 15 Eylül 1741'de Seewald'e yazdığı mektupta, Bâbıâli'nin kralın plânlarını memnuniyetle karşıladığını ve ittifâk fikrini paylaştığını,

[62] Kienast, aynı makale, s. 304.

[63] Gregor Ghika, Divân-ı Hümâyûn tercümanlarından Alexander Ghika'nın kardeşi olup, bunun idamı üzerine voyvodalıktan azledilmiştir. (13 Eylül 1741). Yerine Boğdan voyvodası olarak Constantin Mavrokordato tayin edilmiştir. *Suphi Tarihi*, s. 388; Hammer, *GOR*, II. Bsk., IV, 325; N. Jorga, *Geschichte des osmanische Reiches*, I-IV, Gotha 1908-1913, IV, s. 452.

[64] BOA. CH, Nr. 6959 Leff I. Vesikanın tam metni ve fotokopileri yayınlanmıştır. Bk. Beydilli, "İlk Prusya-Osmanlı Münasebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler", s. 230-231. Keza, "Osmanlı Devleti ile Prusya Arasındaki İlk Münasebetler", *Osmanlı'da Devletlerarası İlişkiler-2: Seçilmiş Makaleler*, s. 388, EK-VII.

kendisine ise bu konudaki görüşmeleri sürdürmek üzere salahiyet verdiğini bildirmiş ve antlaşmaya esas teşkil edecek ön şartların tespiti ve gereken salahiyetle donatılmış bir temsilcinin yollanmasını istemiştir. Aynı mektubun sonunda Ghika, kendisinin voyvodalıktan ayrıldığını ve İstanbul'a çağrılmış olduğunu, ancak Prusya ile ilgili konularla vazifelendirilmiş olduğunu ve bu yüzden görüşmelerin artık İstanbul'da yapılması gerekeceğini ifade etmiştir. Seewald ise kraldan gerekli salahiyeti alarak geri döneceğini bildirmiş olduğundan, Ghika kralın cevabının Aralık 1732'de İstanbul'a varacağını ummaktaydı.[65]

Böylece II. Friedrich'in 1744'te resmen yalanladığına değindiğimiz ve kendisinin "gülünç Arap masalları" şeklinde yorumladığı, Türklerle irtibatta olmadığı, yazışmalarda bulunmadığı ve istikbalde dahi bulunmak istemediğine dair tekzibinin politik bir manevradan öteye gitmediği, ancak gizliden gizliye bu hedefi gözden uzak tutmadığı ve resmî vesikalara da aksettirmemeye gayret sarf ettiğinden bu konuda herhangi bir ize rastlanmadığı anlaşılmış bulunmaktadır. İsveç elçisi vasıtasıyla sürdürülen bu irtibat kurma teşebbüsleri ise 1755 senesine, ilk Prusya elçisinin gönderilişine kadar devam edecektir.[66]

---

[65] Benedikt, aynı makale, s. 164 ve *aynı eser*, s. 172 vd. Avusturya Elçisi Penkler bu yazışmaların kopyalarını Marini'den elde etmekteydi. Bk. aynı makale, s. 165.

[66] İsveç ve Prusya hükümdar aileleri arasındaki sıhriyyetin de bu konuda yardımcı bir unsur olduğu açıktır. Zira II. Friedrich'in kız kardeşi olan Prenses Ulrike Luise 1744'den beri, sonradan İsveç Kralı olacak olan Veliahd Prens Adolf Friedrich (1751-1771) ile evliydi. (Immich, *aynı eser*, s. 317, 343; K. Zernack, "Die skandinarischen Reiche von 1754 bis 1772. Schweden", *HEG*, IV, Stuttgart 1968, s. 531). Bu evlilik o zaman İsveç Kralı tarafından resmen Bâbıâli'ye bildirilmiş bulunuyordu. (BOA. ND. VIII 148-149. İsveç Kralı'nın mektubu. 18 Ağustos 1744. Keza, BOA. CH. Nr. 6955). Prusya'yı Osmanlı-İsveç yakınlığına daha kuvvetle çekebilecek olan bu evlilik, o zaman büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve bu haberi getiren İsveç temsilcisi Karlson'a alışılmışın dışında kıymetli bir samur kürk hediye edilmişti ki, bu da bu konuya verilen önemin bir delili sayılmaktaydı. (Benedikt, aynı makale, s. 171-172 ve *aynı eser*, s. 180. Sadrıazam Hasan Paşa'nın evlenme münasebetiyle İsveç Kralı'na yolladığı tebrik mektubu için bkz K.V. Zetterstéen, *Türkische, tatarische und persische Urkunden im Schwedischen Reichsarchiv,* Uppsala 1945, s. 42). Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin Kuzey Devletleri'ne (İsveç-Prusya) yaklaşmasına çalışan Bonneval'in başını çektiği ve Avusturya'yı desteklediği söylenen Şeyhülislâm Pirî-zâde Mehmed Efendi'nin rakibi sayılan Rumeli Kazaskeri Esad Efendi'nin de dâhil olduğu grup, Protestanların Katoliklerden daha az fanatik olduklarını ve Katoliklere karşı Türkler gibi amansız bir mücadele için yeminli oldukları tezini işleyerek, Bâbıâlî'yi İsveç ve Prusya ile ortak bir politikada tutmak için faaliyet göstermekteydiler. Bizzat Esat Efendi, İsveç Elçisi Karison'a Prusya Kralı'nın da kız

II. Friedrich'in Türklerle irtibatta olduğuna dair etrafta dolaşan bu dedikodular, kendisinin düşmanlarını huzursuz etmekteydi. Zira, Osmanlı Devleti'nin 1736-1739 Savaşlarında Rusya ve Avusturya'ya karşı gösterdiği başarılar ve Avrupa'da devam eden savaşlar, devletin durumunu kuvvetlendirmekte ve takınacağı tavrı diğer devletler dikkatle izlemekteydiler. O sıralarda Osmanlılar ile irtibatta bulunmak devletler arası politikada büyük bir önem taşımaktaydı.[67] Bâbıâlî 1745 Mart'ında Avrupa'da savaşan devletlere barış için tavassutta bulunmayı teklif ettiğinde,[68] Petersburg'taki Prusya aleyhtarları bu teklifin II. Friedrich'in teşvikiyle meydana geldiğini ileri sürerek bunu Çariçe'ye inandırmaya çalışmışlardı.[69] Bonneval'in önderliğini yaptığı grubun faaliyetleri ile İsveç-Prusya ve Osmanlı Devleti arasında üçlü bir ittifâk yapılacağı hakkında dolaşan söylentiler ise Prusya'nın düşmanlarına yeni yeni malzemeler sağlamaktaydı.[70] II. Friedrich'in bütün yalanlamaları ise devletlerin bu endişelerini gidermeye yetmemekteydi. Rusya'da, Prusya-Fransa-İsveç ve Osmanlı Devleti arasında oluşan ve yakın zamanda Rusya'ya

kardeşinin İsveç veliahdı ile evlenmiş olduğunu, İsveç Kralı'nın yaptığı gibi Bâbıâlî'ye resmen bildirmesini teklif etmiş bulunuyordu. (Avusturya elçisi Penkler'in raporuna istinaden Hammer, *GOR*, II. Bsk., IV, 407). İsveç'in ise bu sıralarda 1740 İttifâkı'nı "tecdîd ve te'kîd" etmeye gayret sarf ettiği anlaşılmaktadır. Bk. (Humbaracı Ahmed Paşa kullarına İsveç Kralı'nın başvekili olan Kont Gyllenborg'dan gelen mektubun tercümesidir. BOA. CH, Nr. 681. Bu konularda daha geniş bilgiler için bk. Benedikt, aynı makale, s. 151-161 ve *aynı eser*, s. 170-183 ve 134-143.

67 Porsch, *aynı eser*, s. 9.

68 Şemdânî-zâde Fındıklılı Süleyman, *Mür'i't-tevârîh*, Yay. M. Aktepe, I-II A, İstanbul 1976, I, s. 115. Sadrıazam Esseyyid Hasan Paşa İsveç Elçisi vasıtasıyla Prusya Kralı'na da bir tavassut mektubu yollamıştır. (BOA. CH. Nr. 6959 2. Leff. "İsveç elçisi dâ'îlerinin takrîridir... İsveç Devleti vesâtetiyle Prusya Kralı'na tahrîr buyurulan mektub-i Sadr-ı a'zamîleri kezâlik mahallerine vâsıl ve anın dahi bu günlerde iktizâ eden cevâbı irsâl olunmak üzere olduğu bu def'a devletim tarafından vürûd eden tahrirâtta işâret olunmuştur"). Prusya başvekili Podewils 10 Haziran 1745 tarihli bir mektupla (BOA. AE (I. Mahmud), Nr. 5935) Sadrıazama teşekkür etmiş ve iki devlet arasında şimdiye kadar mektup teâtisi vâki olmadığından gönderilen bu mektuptan duyulan memnuniyeti dile getirmiştir. Avrupa'da devam eden II. Şilezya harpleri yüzünden meydana gelen çatışmaların Prusya açısından uzun uzadıya anlatıldığı bu mektupta, II. Friedrich'in kazandığı galibiyetlere rağmen barışa taraftar olduğu, "hakk ü adl üzre tavassut murâd edenlerin pend ü nasîhatlarına mümâşât etmekten imtinâ' eylemiyeceği" ifade edilmekteydi. (Ahmed Refik, *aynı eser*, 15-19. s. 15, n. 2'deki açıklama II. Şilezya harbi olarak düzeltilmelidir).

69 Porsch, *aynı eser*. s. 9; Immich, *aynı eser*, s. 324-325.

70 Porsch, *aynı yer*.

saldırmayı hedef alan bir ittifâkın yapılmak üzere olduğu hakkındaki şüpheci görüşe sıkıca sarılınmış bulunulmaktaydı.[71] Aslında Osmanlı Devleti'nin tarafları barışa çağırmasında Fransa'nın teşviki büyük bir rol oynamıştır. Fransa böylece bu teklifin Avusturya tarafından reddi hâlinde Osmanlı Devleti'ni Macaristan'a saldırtmak için harekete geçirmeyi plânlamıştı. Fakat, II. Friedrich böyle bir plânın başarıya ulaşacağından şüphe duymaktaydı. Zira, Türkler kendi kendileriyle meşguldüler.[72] Fakat, kısa bir zaman sonra bizzat kendisi bu fikirden medet umacak ve cephelerde sıkıştıkça kendisiyle harp yükünü paylaşacak yeni faktörler aramaya başlayacaktır.[73] Bu zorluklar II. Friedrich'i 1745 Mayıs'ında harekete geçirtmiş ve Türklerin Macaristan'a saldırmalarının sağlayacağı faydaları düşünmeye başlatmıştır. Kendisine göre Osmanlı Devleti Macaristan'ın tamamen zayıf olan hâlinden iyice haberdar edilse, Avusturya'dan bu memleketi geri almak için en uygun fırsatın geldiğini idrak edecekti. Şimdi içinde bulunduğu tehlikeli ve kritik durumda yalnızca Türklerin yapacağı bir müdahalenin Maria Theresia'ya öldürücü bir darbe vurabilirdi.[74] Bununla beraber, II. Friedrich'in resmen bir elçi yollayarak Bâbıâlî ile müzakerelere girişmeye henüz hazır olmadığını görmekteyiz. 1745 yazında İstanbul'daki İsveç Elçisi Carlson vasıtasıyla Başbakan Podewils'e, Bonneval'in iki devlet arasında yakın ilişkiler tesisini isteyen bir mektubu kendisine iletildiğinde, her ikisi de buna cevap vermeye pek taraftar görünmemişlerdir. Bunda Osmanlı-İran savaşı devam ettiği müddetçe, Bâbıâlî'nin Prusya lehine bir müdahalede bulunamayacağına olan inanç da etken olmuştu.[75]

Osmanlı-İran Savaşı 4 Eylül 1746'da son bulduğunda II. Friedrich de 1745 Noel'inde yaptığı Dresden Barışı ile Avusturya ile olan mücadelesine şimdilik bir son vermiş bulunuyordu.[76] Bununla beraber, şimdi Doğu'da susan silahlardan ileride Prusya için ne gibi faydalar sağlayabileceğinin hesabını yapmaktan da geri durmamaktaydı. Fransa ile Avusturya arasındaki savaş 1747 senesinde de devam edecek gibi görünmekteydi ve Avusturya ile Osmanlı Devleti arasındaki Belgrad Barışı 1748'de sona ermekteydi.

71 Porsch, *aynı eser*, s. 10.

72 Zinkeisen, *GOR*, V, 856.

73 Immich, *aynı eser*, s. 325-326.

74 Bratter, *aynı eser*, s. 24-25.

75 Porsch, *aynı eser*, s. 11.

76 Immich, *aynı eser*, s. 327.

Avusturya Prusya ile tekrar savaşa girmeden önce birçok meselelerini halletmek zorundaydı. Osmanlı-İran barış görüşmelerinin başlaması ve bu cephede Osmanlı Devleti'nin barışı gerçekleştirdikten sonra elleri serbest olarak Batı'ya dönebileceği, Viyana ve Petersburg hükümetlerini aralarındaki Petersburg İttifâk Antlaşması'na[77] 1746 senesi Temmuz'unda gizli bir madde ile Osmanlı Devleti'ne karşı tedbir almak zorunluluğunda bıraktırmıştı.[78] Zira, barıştan sonra Kırım Tatarlarının İran'la beraber Rusya'ya karşı savaşacakları, diğer taraftan Türklerin Banat ve Erdel'i geri isteyecekleri şayialar hâlinde yayılmaktaydı.[79] II. Friedrich bu havadisleri ve Rusya ve Avusturya'da buna karşı alınan askerî tedbirler hakkındaki bilgileri büyük bir dikkatle takip etmekle beraber, henüz Avusturya ile yeni bir mücadeleye girişmeyi düşünmediğinden, kendisi üzerinde ne bu gelişmeler ne de Petersburg'daki Fransız elçisi vasıtasıyla Bâbıâlî'nin Berlin'e bir elçi yollamayı düşündüğüne dair gelen asılsız haber pek fazla etkili olmamıştı. Böyle bir elçinin gelişi kendisini ancak büyük bir şaşkınlığa düşürebilirdi ve bu yalnızca Avusturya ve Rusya aleyhine bir Türk savaşı ateşlemek istediği şeklindeki duyulan şüphelere kuvvet verebilirdi. Böyle bir elçinin gönderilmesi yerine Türklerin Macaristan'a saldırmalarını sağlamak daha faydalı bir yol olmalıydı.[80] Bizzat kendisi Avusturya ile savaş hâlinde bulunan Fransa ise Türkleri Macaristan'a karşı harekete geçirmek için faaliyet göstermekteydi.[81] Fransız plânlarının gerçekleşmesinde yardımları umulan Bonneval için ise Fransa'ya serbestçe dönüş vadedilmiş bulunuyordu.[82] Hatta, Prusya'nın böyle bir hareketi desteklediği Bâbıâlî'ye iletilmişti.[83] Bütün bu gelişmeler o sıralarda İstanbul'da esen barışçı hava nedeniyle akîm kalmıştı. Neticede Osmanlı Devleti Maria

---

77 22 Mayıs-2 Haziran 1746, Immich, *aynı eser*, s. 332.

78 Porsch, *aynı eser*, s. 11.

79 Porsch, *aynı eser*, s. 12.

80 Porsch, *aynı yer*.

81 Şem'dânî-zâde, *aynı eser*, I, 108.

82 İstanbul'daki Fransız elçisi Desalleurs'tan Bonneval'a, bk. Ignace Baron de Testa, *Recueil des Tratés de la Porte Ottomane avec les puis sances étrangères depuis le premier Traité conclu, en 1536, entre Suléyman I et François I jusqu'à nos jours,* Tome I-III, Paris 1864/68, II, s. 171; Hammer, *GOR*, I. Bsk., VIII, 488; Porsch, *aynı eser*, s. 13.

83 Porsch, *aynı yer*.